

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2021.3.2.16>

POLITYKA WIELOKULTUROWOŚCI: DOŚWIADCZENIA HISTORYCZNE I WSPÓŁCZESNA PRAKTYKA KANADY

Tetiana Stoian

*doktor nauk historycznych, profesor,
kierownik Katedry Studiów Międzynarodowych i Regionalnych
Narodowego Uniwersytetu Pedagogicznego imienia M.P. Drahomanowa (Kijów, Ukraina)
ORCID ID: 0000-0002-6047166X
e-mail: stoyan.ta@gmail.com*

Kateryna Bohatyrchuk

*Kandydat nauk historycznych, starszy wykładowca Katedry Studiów Międzynarodowych i Regionalnych
Narodowego Uniwersytetu Pedagogicznego imienia M.P. Drahomanowa (Kijów, Ukraina)
ORCID ID: 0000-0003-0297-5381
e-mail: katyacysh@gmail.com*

Adnotacja. W artykule omówiono specyfikę kanadyjskiej wersji wielokulturowości i jej wcielenie w życie społeczno-polityczne państwa. Podkreśla obiektywne i subiektywne podstawy kształtowania się i etapy ewolucji polityki wielokulturowości w Kanadzie w kontekście współczesnych realiów, biorąc pod uwagę koncepcję wielokulturowości jako tła ideologicznego. Analizowana jest niejednoznaczna polityka imigracyjna Kanady. Badane są główne akty prawne Parlamentu Kanady dotyczące imigracji, rasizmu, grup religijnych i tym podobnych. W szczególności przeanalizowano poszczególne przepisy „Ustawy o wzmocnieniu obywatelstwa kanadyjskiego”. Przedstawiono charakterystykę wprowadzenia podstaw wielokulturowości przez rządy prowincji Kanady. Ugruntowane jest szczególne, awangardowe miejsce Kanady w regionalnych i światowych procesach wielokulturowych. Szczególną uwagę zwrócono na badanie na przykładzie Kanady wpływu globalizacji na wewnętrzne problemy społeczeństw wielokulturowych, na występowanie w nich różnego rodzaju sytuacji konfliktowych. Podkreślone są stanowiska zarówno krytyków, jak i zwolenników polityki wielokulturowości, którzy dyskutują na temat perspektyw i zagrożeń wielokulturowego wektora rozwoju społecznego.

Słowa kluczowe: wielokulturowość, różnorodność kulturowa, globalizacja, imigracja, wdrażanie polityki wielokulturowości w Kanadzie.

POLICY OF MULTICULTURALISM: HISTORICAL EXPERIENCE AND MODERN PRACTICE OF CANADA

Tetiana Stoian

*Doctor of Historical Sciences, Professor,
Head of the Department of International and Regional Studies
National Pedagogical Dragomanov University (Kyiv, Ukraine)
ORCID ID: 0000-0002-6047166X
e-mail: stoyan.ta@gmail.com*

Kateryna Bohatyrchuk

*Candidate of Historical Sciences,
Lecturer at the Department of International and Regional Studies
National Pedagogical Dragomanov University (Kyiv, Ukraine)
ORCID ID: 0000-0003-0297-5381
e-mail: katyacysh@gmail.com*

Abstract. The article considers the specifics of the Canadian version of multiculturalism and its implementation in the socio-political life of the state. It covers the objective and subjective principles of formation and stages of evolution of multiculturalism policy in Canada in the context of modern realities, taking into account the concept of multiculturalism as an ideological basis. Canada's ambiguous immigration policy is analyzed. The main legislative acts of the Canadian Parliament regarding immigration, racism, religious groups, etc. are researched. In particular, certain provisions of the Canadian Citizenship Strengthening Act were analyzed. The characteristics of the introduction of the principles of multiculturalism by the governments of the provinces of Canada are given. Canada's special, avant-garde place in regional and global multicultural processes is substantiated. Particular attention is paid to the study on the example of Canada, the impact of globalization on the internal problems of multicultural societies, the emergence of various conflicts within them. The positions of both critics and supporters of the policy of multiculturalism, who discuss the prospects and risks of the multicultural vector of social development, are highlighted.

Key words: multiculturalism, cultural diversity, globalization, immigration, implementation of multiculturalism policy in Canada.

ПОЛІТИКА МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛІЗМУ: ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД І СУЧАСНА ПРАКТИКА КАНАДИ

Тетяна Стоян

доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри міжнародних та регіональних студій
Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (Київ, Україна)
ORCID ID: 0000-0002-6047166X
e-mail: stoyan.ta@gmail.com

Катерина Богатирчук

кандидат історичних наук,
старший викладач кафедри міжнародних та регіональних студій
Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (Київ, Україна)
ORCID ID: 0000-0003-0297-5381
e-mail: katyacysh@gmail.com

Анотація. У статті розглядається специфіка канадського варіанту мультикультуралізму та його втілення у суспільно-політичне життя держави. Висвітлюються об'єктивні та суб'єктивні засади становлення й етапи еволюції політики мультикультуралізму в Канаді у контексті сучасних реалій з урахуванням концепції мультикультуралізму як ідеологічного підґрунтя. Аналізується неоднозначна імміграційна політика Канади. Досліджуються основні законодавчі акти канадського парламенту стосовно імміграції, расизму, релігійних груп тощо. Зокрема, проаналізовано окремі положення «Закону про зміцнення канадського громадянства». Така характеристика особливостей впровадження засад мультикультуралізму урядами провінцій Канади. Обґрунтовується особливе, авангардне місце Канади в регіональних і світових мультикультурних процесах. Особливу увагу приділено дослідженню на прикладі Канади впливу глобалізації на внутрішні проблеми мультикультурних суспільств, на виникнення всередині них різних конфліктних ситуацій. Висвітлюються позиції як критиків, так і прихильників політики мультикультуралізму, які дискутують із питань перспектив і ризиків мультикультурного вектору суспільного розвитку.

Ключові слова: мультикультуралізм, культурне різноманіття, глобалізація, імміграція, впровадження політики мультикультуралізму в Канаді.

Вступ. Проблематика міжкультурної взаємодії, мирного співіснування представників різних ментальних традицій не є новою, однак за умов масової транснаціональної міграції вона набуває нового звучання (Волошенюк, 2019: 7). Тому актуальним сьогодні є вивчення досвіду Канади, котра, будучи іммігрантською країною, у своїй історії зазнала декілька етапів впровадження і розробки власної іммігрантської політики, політики міжкультурної комунікації та гармонійного поєднання різних культур, етнічних і релігійних груп тощо.

Сьогодні політика мультикультуралізму зумовлює сталий науковий інтерес до різних її аспектів, які широко дискутуються у різних галузях наук. Особливу увагу цій проблематиці приділяють західні автори, зокрема Л. Броссо та М. Дьюїнг (Brosseau, Dewing, 2018), котрі у своєму дослідженні дають концептуальну характеристику політики мультикультуралізму Канади, враховуючи досвід всіх провінцій. Серед вітчизняних дослідників варто виокремити дослідження О. Волошенюка (Волошенюк, 2019), С. Дрожжиної (Дрожжина, 2008), які розкривають поняття мультикультуралізму, аналізують наукові підходи до розуміння сутності політики мультикультуралізму тощо. Як зазначає О. Волошенюк: «Незважаючи на чималу кількість публікацій із пролему мультикультуралізму, у соціально-гуманітарних науках сьогодні так і не склалася єдина позиція щодо змісту цієї категорії» (Волошенюк, 2019: 7). Також варте уваги дослідження В. Фісанова (Фісанов, 2018), де він висвітлює імміграційну політику та проблему мультикультуралізму у сучасній Канаді.

Метою статті є дослідження політики мультикультуралізму Канади з урахуванням здобутків і помилок у її здійсненні.

Основна частина. Термін «мультикультуралізм» з'явився у науковому обігу наприкінці 1980-х рр. Він означав поважливе ставлення більшості населення до меншин, однаковий статус різних культурних традицій, право індивіда на вибір своєї ідентичності. Передбачається, що у мультикультурному суспільстві людина зберігає свою ідентичність попри впливи інших культур (Дрожжина, 2008: 97).

Так історично склалося, що саме Канада стала певною моделлю мультикультурного розвитку – державою, де дійсно розроблялися принципи толерантних відносин між націями, етнічними групами, расовими та релігійними спільнотами. І найголовніше – ці принципи системно впроваджувалися (особливо в останні десятиліття ХХ ст.) і владними інституціями, і багатьма суспільними самоврядними та громадськими фундаціями у практику повсякденного життя пересічних громадян Канади (Фісанов, 2018: 51). Нині шість із десяти провінцій – Британська Колумбія, Альберта, Саскачеван, Манітоба, Квебек і Нова Шотландія – прийняли законодавство про мультикультуралізм. Вісім провінцій – Британська Колумбія, Альберта, Саскачеван, Манітоба, Квебек, Нью-Брансвік, Острів Принца Едуарда та Нова Шотландія – створили консультативну раду з питань мультикультуралізму, яка звітує перед міністром, відповідальним за мультикультуралізм.

Проте варто повернутися назад до історії, як це все починалося і чому Канада стала на шлях такої політики. Як відомо, саме Друга світова війна стала поворотним моментом в історії імміграції до Канади.

У зв'язку із цим Парламент розпочав працювати над новою концепцією громадянства та її імплементацією у законодавчі акти вже у 1945 р., а новий закон був прийнятий через два роки – у 1947 р. Вже у 70-ті рр. минулого століття близько 50% іммігрантів були з інших частин світу (а не з Європи), зокрема з Вест-Індії, Гайани, Гаїті, Гонконга, а також з Індії, Філіппін та Індокитаю (Фісанов, 2018: 51). Саме вплив іммігрантів із різних частин світу і спричинив політику мультикультуралізму в Канаді. У своїй заяві до Палати громад 8 жовтня 1971 р. Прем'єр-міністр П'єр Трюдо оголосив мультикультуралізм як офіційну політику уряду (Canadian Multiculturalism Policy, 1971, 1). Мультикультуралізм мав на меті зберегти культурну свободу всіх людей і забезпечити визнання культурного внеску різних етнічних груп у канадське суспільство.

«Політика мультикультуралізму була реалізована на основі рекомендацій Королівської комісії з питань білінгвізму та бікультуралізму. Комісія була призначена в 1963 р. для вивчення наявного стану двомовності та бікультуралізму в Канаді, а також для роботи над розвитком рівного партнерства між британськими та французькими елементами всередині країни. Уповноваженим було додатково доручено врахувати культурний внесок інших етнічних груп, але багато культурних груп по всій Канаді висловили занепокоєння тим, що остання частина мандату ігнорується. Комісія розглянула ці занепокоєння у своєму четвертому й остаточному звіті, рекомендуючи надавати групам меншин ширше визнання та підтримку у збереженні своєї культури.

Уряд зобов'язався підтримувати мультикультуралізм чотирма конкретними способами: допомогою культурним групам у їх розвитку та зростанні; допомогою членам культурних груп у подоланні бар'єрів для повної участі у суспільстві; сприянням творчому обміну між культурними колективами; допомогою іммігрантам у вивченні французької чи англійської мов. Незважаючи на офіційне схвалення мультикультуралізму, уряд не підтримував багатомовність.

Мультикультуралізм був здебільшого символічним визнанням культурного різноманіття, а не суттєвою зміною державної політики. Уряд спрямовував мало ресурсів на реалізацію багатокультурних ініціатив, і це залишалося маргіальною політикою протягом багатьох років» (Canadian Multiculturalism Policy, 1971: 1).

У часи прем'єрства П. Трюдо і пізніше, у добу правління консерваторів, у парламенті Канади точилися дебати щодо того, як покращити й удосконалити політику полікультурної рівності та толерантності. У 1984 р. парламент обговорював звіт «Рівність зараз!» стосовно політики та програми сприяння відносин між видимими меншинами та іншими канадцами, було висловлено настійливу вимогу, щоби Міністерство мультикультуралізму взяло на себе керівництво у наданні фінансової та практичної підтримки для збільшення соціальної участі видимих меншин і розширення досліджень расових відносин у Канаді (Фісанов, 2018: 53). Ускладнення міжнародної ситуації, особливо після терористичної атаки 11 вересня 2001 р. у Нью-Йорку, спричинило серйозне переосмислення безпекової та імміграційної політики Канади. Такий поворот у бік «закручування гайок», особливо у сфері імміграційної політики, став особливо помітний після 2006 р. із приходом до влади Консервативної партії Канади на чолі зі Стівеном Харпером. І така політична лінія продовжувалася фактично до 2015 р., коли консерваторів в Оттаві змінили ліберали на чолі із Джастіном Трюдо. Саме у ці роки міністр імміграції Діана Фінлі відстоювала тезу про те, що громадяни повинні мати «справжній зв'язок із цією країною», і такому стану речей мав би сприяти принцип, аналогічний тому, що вчені назвали *ius connexio* або «громадянство зацікавлених сторін», однак справжньою обмежувальною новацією консерваторів у сфері «укоріненого громадянства» став «Закон про зміцнення Канадського громадянства», відомий ще як Білл С-24. Він вступив у дію 19 червня 2014 р. Згідно з ним значно розширювалися права держслужбовців, які могли одноосібно вирішувати складні правові новоприбулих емігрантів, котрі шукали можливостей працевлаштування чи подальшого проживання у Канаді. Цей правовий акт був підданий нищівній критиці в Асоціації адвокатів Канади. У «Відкритому листі» відомі вчені та громадські діячі на ім'я прем'єр-міністра підкреслювали, що він фактично скасовує право на апеляцію до Федерального суду Канади щодо відмовлених заявників на громадянство. Більш того, стає можливим значно щільніший бюрократичний контроль за прийняттям рішень із приводу надання громадянства та відповідного зменшення судового нагляду за цим процесом. Згідно із прийнятим законом, констатували автори «Відкритого листа», громадянство Канади «стане важче отримати і простіше втратити» (Фісанов, 2018: 54).

Щодо ситуації з вирішення сучасних актуальних імміграційних питань у канадському суспільстві можна констатувати, що територіальні уряди не проводять політику мультикультуралізму, але вони мають закони про права людини, які забороняють дискримінацію, зокрема, на основі раси, кольору шкіри, етнічного походження, місця походження, віросповідання чи релігії.

Кожна провінція Канади має свої закони, щодо цієї проблеми, зокрема Британська Колумбія прийняла «Закон про мультикультуралізм» у 1993 р. Він вимагає від уряду «загалом здійснювати державні послуги та програми таким чином, щоб він був чутливим і реагував на мультикультурну реальність Британської Колумбії». Кожне міністерство щорічно складають звіт, у якому описують свої зусилля із просування мультикультуралізму. З метою сприяння розумінню різноманітності у 2008 р. Британська Колумбія запустила EmbraceBC. За підтримки провінційних і федеральних урядів ця програма забезпечує інформаційні ресурси, а також фінансування громадських проєктів із боротьби проти расизму та мультикультуралізму. У Британській Колумбії третій тиждень листопада щороку присвячений святкуванню мультикультуралізму (Brosseau, Dewing, 2018: 12).

Щодо провінції Альберта, то вона вперше законодавчо оформила мультикультуралізм у 1984 р., прийнявши Закон про культурну спадщину Альберти. Таким чином, мультикультуралізм був визнаний

фундаментальною характеристикою альбертського суспільства, котре надає економічні, а також соціальні та культурні переваги всім альбертанцям. У 1990 р. цей законодавчий акт був замінений Законом про мультикультуралізм Альберти, основними завданнями якого були заохочення поваги та сприяння обізнаності про багатокультурну спадщину Альберти та сприяння створенню середовища, у якому всі альбертанці можуть брати участь і сприяти культурному, соціальному, економічному та політичному життю своєї провінції. Закон заснував Комісію з багатокультурності, котра консультує уряд щодо політики та програм, що стосуються мультикультуралізму, а також Консультативну раду з питань мультикультуралізму для надання політичних рекомендацій Комісії. Також був створений мультикультурний фонд для фінансування програм і послуг, які стосуються його цілей, і надання грантів вимогам осіб та організацій (Brosseau, Dewing, 2018: 13).

Провінція Саскачеван першою прийняла законодавство про мультикультуралізм. Вперше Саскачеванський мультикультурний закон був ухвалений у 1974 р. У 1997 р. було прийнято новий Закон про мультикультуралізм, який виходить за рамки традиційного масштабу мультикультуралізму для вирішення питань соціальної справедливості сучасного суспільства, таких як расизм і дискримінація (Brosseau, Dewing, 2018: 12).

У провінції Манітоба прийнято Закон про міжкультурну раду у 1984 р. Відповідно до цього Закону мандат Ради полягає у наданні рекомендацій уряду через міністра, відповідального за етнокультурні питання у провінції, щодо освіти, прав людини, поселення іммігрантів, засобів масової інформації та зв'язку, культурну спадщину. Влітку 1992 р. законодавчий орган Манітоби прийняв новий провінційний Закон про мультикультуралізм. Новий Закон створив Секретаріат мультикультуралізму, роль якого полягає у «визначенні пріоритетів і здійсненні дій, що сприяють досягненню успішного полікультурного суспільства в Манітобі». Секретаріат був створений під керівництвом і контролем міністра та дозволяє міністру керувати та виконувати положення Закону. Манітоба забезпечує фінансування проектів, що сприяють мультикультуралізму та боротьбі з расизмом за допомогою Програми підтримки етнокультурної громади, яка є частиною Департаменту спорту, культури та спадщини. У 2015 р. Манітоба оголосила, що на зміну Манітобській раді з питань імміграції та Манітобській етнокультурній консультативно-адвокатській раді буде створена Манітобська консультативна рада з питань громадянства, імміграції та мультикультуралізму (Brosseau, Dewing, 2018: 14).

Хоча Онтаріо відкрив офіційну полікультурну політику в 1977 р., що сприяла культурній діяльності різних етнічних груп, офіційне законодавство про створення Міністерства громадянства і культури (нині Міністерство громадянства й імміграції) набуло чинності лише в 1982 р. під Міністерством громадянства та Закону про культуру, Міністерство відповідає за «визнання плюралістичного характеру суспільства Онтаріо, щоб наголосити на повній участі всіх онтаріанців як рівноправних членів громади, заохочуючи обмін культурною спадщиною, одночасно підтверджуючи ті елементи, які є спільними для всіх жителів».

У лютому 2016 р. уряд Онтаріо оголосив, що створює Директорат із боротьби проти расизму для боротьби із системним расизмом у державній політиці, рішеннях і програмах.

7 березня 2017 р. уряд Онтаріо опублікував «Кращий шлях вперед»: 3-річний стратегічний план Онтаріо щодо боротьби проти расизму – план дій, який окреслює стратегію уряду щодо ліквідації системного расизму (Brosseau, Dewing, 2018: 15).

Провінція Квебек визначає свою політику як «міжкультурність». Політика переважно стосується прийняття, спілкування та взаємодії між культурно різноманітними групами (культурними спільнотами), однак не передбачаючи жодної внутрішньої рівності між ними. Різноманітність допускається і заохочується, але лише в рамках, що встановлюють беззаперечне перевагу французької мови та культури Квебеку.

У 1984 р. Національна асамблея прийняла законодавство, яке створило Раду культурних громад та імміграції, пізніше відоме як Рада міжкультурних відносин. Рада консультувала міністра щодо планування та реалізації державної політики, що стосується культурних спільнот та імміграції, а також проводила дослідження з відповідних питань.

У 1986 р. Уряд Квебеку опублікував Декларацію про міжнародні відносини (Декларація про міжкультурні та міжрасові відносини), яка засуджує расизм і расову дискримінацію та зобов'язує уряд «заохочувати повну участь кожної людини в економічному, соціальному та культурному розвитку Квебеку незалежно від кольору шкіри, релігії, етнічного чи національного походження». Міжкультурна орієнтація Квебеку на іммігрантів і різноманітність була додатково підтверджена випуском наприкінці 1990 р. довідкового матеріалу під назвою «Побудуймо Квебек разом: Політична заява щодо імміграції та інтеграції».

У 2005 р. Національні збори ухвалили законодавство про створення Міністерства імміграції та культурних громад, яке замінило колишнє Міністерство культурних громад та імміграції. У 2007 р. уряд Квебеку створив Консультативну комісію з питань практики розміщення, пов'язаної з культурними відмінностями, яку очолили співголови Жерар Бушар і Чарльз Тейлор. Комісія була створена у відповідь на низку справ, що спричинили публічну дискусію щодо пристосування релігійних обрядів і більш широкого питання інтеграції іммігрантів і меншин. У квітні 2014 р. Міністерство імміграції та культурних громад стало Міністерством імміграції, різноманітності та інклюзії. На 7 березня 2016 р. уряд Квебека випустив нову політику у сфері імміграції, участі та включення під назвою «Разом ми Quebec».

18 жовтня 2017 р. Національні збори ухвалили Закон про сприяння дотриманню державного релігійного нейтралітету і, зокрема, про забезпечення вимог щодо розміщення на певних органах на релігійній основі. Цей закон виклав процедури надання й отримання послуг від громадських організацій із непокритими обличчями (Brosseau, Dewing, 2018: 17).

Провінцією Нью-Брансвік представлено свою Політику мультикультуралізму в 1986 р. Політика керується принципами рівності, оцінки та збереження культурних спадщин. Наприкінці 1980-х рр. уряд провінції створив Консультативний комітет міністрів для надання консультацій міністру (Brosseau, Dewing, 2018: 18).

Нова Шотландія прийняла своє законодавство про мультикультуралізм у 1989 р. Закон про сприяння та збереження мультикультуралізму визнає мультикультуралізм невід'ємною рисою суспільства Нової Шотландії та зобов'язує уряд підтримувати добрі відносини між культурними спільнотами. Закон передбачає дві адміністративні структури, які керуватимуть його реалізацією: Комітет Кабінету Міністрів із питань мультикультуралізму, котрий буде контролювати застосування політики на загальноурядовій основі, та Консультативний Комітет з питань багатокультурності, який буде консультувати Комітет Кабінету Міністрів і переглядати програми (Brosseau, Dewing, 2018: 18).

Острів Принца Едуарда прийняв Провінційну полікультурну політику в 1988 р. Її метою є «сприяння культурному виживанню та висловленню, подальше міжкультурне вираження, подальше міжкультурне розуміння, визнання внеску культурного різноманіття та забезпечення рівного ставлення до всіх людей, Острів принца Едварда». Політика побудована на чотирьох принципах, таких як: рівність, оцінка, збереження й участь. Консультативний комітет міністрів консультує міністра туризму та культури, котрий відповідає за мультикультуралізм (Brosseau, Dewing, 2018: 19).

У 2008 р. Уряд Ньюфаундленду та Лабрадору розпочав політику мультикультуралізму для провінції. У ній викладено зобов'язання уряду провінції «сприяти мультикультуралізму та міжкультурному взаєморозумінню, де культурне різноманіття всіх людей оцінюється, підтримується та посилюється для колективного побудови самостійної, процвітаючої провінції». Політика розроблена для керівництва державними програмами та послугами. Управління з питань імміграції та мультикультуралізму, яке входить до Департаменту вищої освіти та навчок, працює над створенням партнерських відносин, що сприяють полікультурній діяльності (Brosseau, Dewing, 2018: 19).

Проаналізувавши політику мультикультуралізму Канади можемо припустити, що найбільш змістовний документ, який забезпечує існування різних культурних груп – «Акт про політику мультикультуралізму». У преамбулі цього документа міститься визначення канадської ідентичності. Влада Канади розглядає расове, національне, етнічне, релігійне різноманіття канадців як фундаментальну особливість канадського суспільства і проводить політику мультикультуралізму, спрямовану на збереження і розвиток мультикультурного населення Канади, декларуючи та намагаючись забезпечити всім громадянам країни рівні можливості в економічній, соціальній, культурній і політичній сферах життя Канади. У декларативній частині Акту міститься твердження і заклик «вважати мультикультуралізм фундаментальною рисою канадського населення і національної ідентичності, безцінним ресурсом формування майбутнього Канади».

Проте сьогодні існує ще і протилежна думка щодо змісту цього закону. Як зазначає дослідник І. Бахов І: «У політичних колах у мультикультуралізму є два види критики: консервативна критика, яку часто називають «культурним імперіалізмом» або «новим расизмом» і яка виходить із необхідності заміни мультикультуралізму монокультуралізмом, наполягає на законодавчо закріпленому режимі привілеїв для домінуючих культурних, релігійних і етнічних груп. Друга, ліберальна критика мультикультуралізму, виходить із того, що збереження культурної своєрідності є безумовним правом всіх громадян, однак найчастіше таке збереження своєрідності аж ніяк не є добровільним, воно відбувається під тиском громад і суперечить правам інших людей, принципу рівноправності та громадянській сутності сучасного суспільства».

Критики мультикультуралізму стверджують, що внаслідок цієї політики відбувається повне руйнування багатовікових культурних засад, розвинених культурних традицій, оскільки змішання культур завжди веде до усереднення. І якщо низький рівень культурного розвитку мігрантів безсумнівно підвищується, то високий рівень культури цільової країни мультикультуралізму незмінно падає (Бахов, 2016: 5).

Висновки. Підводячи підсумки, можемо констатувати, що політика мультикультуралізму, проголошена урядом Канади у сучасній інтерпретації, в кінці 80-х рр., у перші десятиліття ХХІ ст. зазнала певних трансформацій. Особливо ця тенденція стала помітною упродовж діяльності консервативних урядів С. Харпера (2006–2015 рр.). Консервативна модель мультикультуралізму передбачала введення обмежувального іммігрантського законодавства та розширення у зв'язку із цим бюрократичних процедур.

Список використаних джерел:

1. Волошенюк О.В. Переваги і недоліки політики мультикультуралізму. URL: https://forumprava.pp.ua/files/006-012-2019-3-FP-Voloshenyuk_3.pdf.
2. Дрожжина С. Мультикультуралізм: теоретичні та практичні аспекти. *Політичний менеджмент*. Вип 3. 2008. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/drozhzhyna_multykulturalizm.pdf.
3. Фісанов В. Імміграційна політика і проблема оновлення практик мультикультуралізму у сучасній Канаді. URL: http://www.americanstudies.history.knu.ua/wp-content/uploads/2019/11/7_Fisanov.pdf.
4. Canadian Multiculturalism Policy, 1971. URL: <https://pier21.ca/research/immigration-history/canadian-multiculturalism-policy-1971>.
5. Brosseau L., Dewing M. Canadian multiculturalism. 32 p. URL: https://lop.parl.ca/sites/PublicWebsite/default/en_CA/ResearchPublications/200920E
6. Бахов І.С. Канадський мультикультуралізм: від схвалення до критики і фобії : монографія. Київ : Центр навчальної літератури, 2016. 174 с.

References:

1. Volosheniuk O.V. (2019) Perevahy i nedoliky polityky multykulturalizmu [The advantages and disadvantages of multiculturalism politics]. URL: https://forumprava.pp.ua/files/006-012-2019-3-FP-Voloshenyuk_3.pdf.
2. Drozhzhyna S. (2008) Multykulturalizm: teoretychni ta praktychni aspekty [Multiculturalism: theoretical and practical aspects] // Politychnyi menedzhment. Vyp. 3. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/drozhzhyna_multykulturalizm.pdf
3. Fisanov V. (2018) Immihratsiina polityka i problema onovlennia praktyk multykulturalizmu u suchasni Kanadi [Immigration policy and the problem of renewal of multikulturalism practices in modern Canada]. URL: http://www.americanstudies.history.knu.ua/wp-content/uploads/2019/11/7_Fisanov.pdf
4. Canadian Multiculturalism Policy (1971). Elektronnyi resurs – Rezhym dostupu: <https://pier21.ca/research/immigration-history/canadian-multiculturalism-policy-1971>
5. Brosseau L., Dewing M. Canadian multiculturalism (2018), 32 p. URL: https://lop.parl.ca/sites/PublicWebsite/default/en_CA/ResearchPublications/200920E
6. Bakhov I.S. (2016) Kanadskyi multykulturalizm: vid skhvalennia do krytyky i fobii. monohrafiia [Canadian multiculturalism: from approval to criticism and phobia]. Kyiv: Tsentri uchbovoi literatury, 174 p.